

Sygn. akt I USKP 80/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 września 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania J.K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w N.

o rentę z tytułu niezdolności do pracy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 30 września 2021 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 28 sierpnia 2019 r., sygn. akt III AUa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w N., wyrokiem z 22 września 2017 r., oddalił odwołanie ubezpieczonego J.K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w N. z 11 października 2016 r., odmawiającej mu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca J.K. (urodzony [...] 1962 r.), z zawodu ślusarz mechanik, ostatnio pracował jako spawacz. W okresie od 27 grudnia 2000 r. do 30 czerwca 2015 r. pobierał rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy i 15 lipca 2016 r. wystąpił z wnioskiem o ustalenie prawa do świadczenia rentowego na dalszy okres.

Na podstawie opinii biegłych lekarzy neurologa oraz ortopedy-traumatologa Sąd Okręgowy ustalił, że u wnioskodawcy zdiagnozowano chorobę zwyrodnieniową kręgosłupa z dyskopatią wielopoziomową, z zespołem bólowym korzeniowym w wywiadzie oraz kręgozmyk przedni L5-S1 II-go stopnia, które to schorzenia nie powodują u niego niezdolności do pracy, a uprzednio istniejąca niezdolność do pracy ustała 30 czerwca 2015 r. Biegli stwierdzili, że rozpoznana u wnioskodawcy choroba zwyrodnieniowa kręgosłupa nie powoduje istotnego ograniczenia funkcji układu ruchu. Biegli po zbadaniu wnioskodawcy nie stwierdzili poważnego ograniczenia ruchomości kręgosłupa, deficytów siły mięśniowej, zaników mięśni, innych istotnych deficytów neurologicznych. Wnioskodawca wymaga leczenia specjalistycznego i okresowej rehabilitacji, jednak rozpoznane schorzenia w obecnym stopniu ich zaawansowania nie czynią go niezdolnym do pracy. Dodatkowo w opinii uzupełniającej biegli wyjaśnili, że uprzednio powodem kwalifikacji niezdolności do pracy wnioskodawcy były schorzenia ortopedyczne – kręgozmyk L5-S1, co powodowało znaczną dysfunkcję narządu ruchu. Obecnie nie stwierdzili takich dysfunkcji ani nie rozpoznali ograniczenia ruchomości kręgosłupa oraz powikłań korzeniowych. Biegli podtrzymali swoje stanowisko i stwierdzili, że wnioskodawca może pracować jako spawacz, a w okresach zaostrzeń dolegliwości powinien być leczony w ramach czasowej niezdolności do pracy.

Sąd Okręgowy podzielił wnioski opinii biegłych. Uznał, że zarzuty wnioskodawcy do tych opinii stanowią jedynie polemikę z ustaleniami co do stopnia nasilenia schorzeń, które u niego stwierdzono. Zdaniem Sądu Okręgowego, wnioskodawca w sposób subiektywny ocenia stan swojego zdrowia, nie przedstawiając merytorycznych, rzeczowych i konkretnych argumentów, które mogłyby podważyć wiarygodność opinii sądowo-lekarskich. Samo istnienie schorzeń wymagających stałego leczenia nie powoduje automatycznie uznania niezdolności do pracy ubezpieczonego, gdyż podstawą przyznania renty jest

niezdolność do pracy spowodowana chorobą, a nie sam fakt rozpoznania jakiegoś schorzenia. Wobec tego Sąd Okręgowy przyjął, że odwołanie nie zasługuje na uwzględnienie. Skoro wnioskodawca nie jest osobą niezdolną do pracy w rozumieniu art. 12 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.), to nie spełnia wymienionej w art. 57 tej ustawy przesłanki wymaganej do przyznania mu prawa do świadczenia rentowego.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł J.K.. W toku postępowania apelacyjnego złożył do akt sprawy orzeczenie o zaliczeniu go do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności (k. 98).

Sąd Apelacyjny w [...], wyrokiem z 28 sierpnia 2019 r., oddalił apelację.

Sąd drugiej instancji powtórzył, że z opinii biegłych neurologa oraz ortopedy-traumatologa wynika jednoznacznie, iż stwierdzone schorzenia nie naruszają sprawności organizmu wnioskodawcy w stopniu uzasadniającym uznanie go za osobę choćby częściowo niezdolną do pracy. Opinia biegłych, jak wynika z jej treści, opracowana została na podstawie bezpośrednich badań wnioskodawcy oraz dokładnej analizy całości przedstawionych przez niego dokumentów z procesu leczenia. Sąd Apelacyjny podkreślił, że biegli jednoznacznie stwierdzili, iż aktualny stan schorzeń kręgosłupa (choroby zwyrodnieniowej kręgosłupa z dyskopatią wielopoziomową, z zespołem bólowym korzeniowym w wywiadzie, kręgozmykiem przednim L5-S1) nie powoduje u wnioskodawcy istotnego ograniczenia funkcji układu ruchu ani poważnego ograniczenia ruchomości kręgosłupa, deficytów siły mięśniowej, zaników mięśni czy innych istotnych deficytów neurologicznych. Ponadto w opiniach uzupełniających biegli odnieśli się do wszystkich zastrzeżeń i zarzutów wnioskodawcy oraz podtrzymali swoje stanowisko o braku jego niezdolności do pracy.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, stan zdrowia wnioskodawcy został prawidłowo oceniony i słusznie Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do podważenia tej oceny ani do poddawania wnioskodawcy kolejnym szczegółowym badaniom, wobec przekonującej opinii biegłych lekarzy odpowiednich specjalności. Potrzeby takiej nie dostrzegł także Sąd Apelacyjny. W dopuszczonej opinii (wraz z opiniami uzupełniającymi) biegli lekarze dokonali całościowej i rzetelnej oceny stanu zdrowia

wnioskodawcy i jego zdolności do pracy, a także odnieśli się do wszystkich zarzutów i zastrzeżeń wnioskodawcy.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji wniósł ubezpieczony J.K., zaskarżając wyrok w całości. Skargę oparł na podstawach:

1) naruszenia prawa materialnego, a mianowicie:

a) art. 4 ust. 2 w związku z art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 1172 ze zm.; dalej: ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej) przez niewłaściwe zastosowanie, przejawiające się w nieuwzględnieniu tych norm przy orzekaniu i w konsekwencji stwierdzeniu, że skarżący nie jest niezdolny do pracy, mimo że posiada stwierdzony umiarkowany stopień niepełnosprawności;

b) art. 4 ust. 2 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej w związku z błędną wykładnią art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej: ustawa emerytalna), polegające na przyjęciu, że brak jest podstaw do zaliczenia skarżącego do grona osób nawet częściowo niezdolnych do pracy zgodnej z posiadanymi kwalifikacjami w rozumieniu art. 12 ustawy emerytalnej, mimo że wobec ubezpieczonego orzeczono umiarkowany stopień niepełnosprawności;

c) art. 57 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 12 ust. 1 i art. 13 ustawy emerytalnej w związku z art. 4 ust. 2 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej, przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że osoba, wobec której ostatecznie orzeczono o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, z wymogiem pracy w warunkach chronionych, może być uznana za zdolną do pracy w zawodzie spawacza, przy czym Sąd Apelacyjny w żaden sposób nie odniósł się w zaskarżonym wyroku do ustalonego stopnia niepełnosprawności;

2) naruszenia przepisów postępowania mającego istotny wpływ na wynik sprawy:

a) art. 382 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 278 § 1 k.p.c. w związku z art. 232 zdanie drugie k.p.c. i art. 227 k.p.c. przez pominięcie przy orzekaniu o prawie do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy konieczności wzięcia pod rozwagę orzeczenia o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jak

też wobec braku ustalenia, w jaki sposób uznanie skarżącego za niepełnosprawnego w umiarkowanym stopniu, który to stan trwa od 2 czerwca 2009 r., wpływa na jego częściową niezdolność do wykonywania pracy zgodnej z posiadanymi kwalifikacjami;

b) art. 316 § 1 k.p.c. przez pominięcie istotnego dowodu, to jest kolejnego orzeczenia o stopniu niepełnosprawności skarżącego z 5 marca 2019 r., jako wydanego po dacie wyrokowania przez Sąd pierwszej instancji, zaś przed zapadnięciem skarżonego wyroku, które zostało przez odwołującego się przedłożone do akt sprawy, a którego treść jednoznacznie wskazuje na możliwość zmiany okoliczności faktycznych i konieczność wzięcia pod rozwagę w dacie orzekania przez Sąd Apelacyjny odmiennej oceny stanu zdrowia skarżącego, dokonanej przez posiadający wiadomości specjalne skład orzekający;

c) art. 217 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym do 7 listopada 2019 r.) i art. 236 k.p.c. przez brak wyraźnego wypowiedzenia się przez Sąd Apelacyjny w [...] w kwestii ewentualnego dopuszczenia dowodu z orzeczenia o stopniu niepełnosprawności z 5 marca 2019 r., wobec faktu przyjęcia do akt dokumentu, na który powołuje się strona;

d) art. 365 § 1 k.p.c. przez uznanie, że skarżący jest zdolny do pracy, mimo że jego stan zdrowia nie uległ poprawie od 27 grudnia 2000 r.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego według norm przepisanych z uwzględnieniem kosztów postępowania wywołanych skargą kasacyjną.

W uzasadnieniu skargi pełnomocnik skarżącego argumentował, że przy ustalaniu spełnienia (niespełnienia) przesłanki niezdolności do pracy, koniecznej do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, nie można ignorować orzeczenia o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. O ile bowiem w przypadku lekkiego stopnia niepełnosprawności chodzi o osobę o obniżonej zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną, o tyle stwierdzenie umiarkowanego stopnia niepełnosprawności wiąże się ze stwierdzeniem niezdolności do pracy albo zdolności do pracy jedynie w warunkach

pracy chronionej lub wymaganiem pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych. Stwierdzenie zdolności do pracy w rozumieniu ustawy emerytalnej w przypadku osoby o stwierdzonym umiarkowanym stopniu niepełnosprawności musi być zatem poprzedzone dokonaniem analizy orzeczenia o ustaleniu tego stopnia niepełnosprawności i jego przesłanek. Nie jest wykluczone wyjaśnienie przyczyn odmienności oceny niezdolności do pracy i niepełnosprawności, jednak taka odmienność powinna być przekonująco uzasadniona. W rozpoznawanej sprawie orzeczenie o stopniu niepełnosprawności skarżącego nie zostało wzięte pod uwagę przez Sąd Apelacyjny. Powinno być natomiast wzięte pod rozagę w trakcie prowadzenia postępowania dowodowego i przy dokonywaniu ustaleń faktycznych koniecznych do poprawnego stosowania prawa materialnego (art. 57 w związku z art. 12 ustawy o emeryturach i rentach). Takiej analizy zabrakło w zaskarżonym wyroku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona i z tej przyczyny została uwzględniona.

Należy przypomnieć, że postępowanie przed sądem apelacyjnym jest dalszym ciągiem merytorycznego rozpoznania sprawy (art. 382 k.p.c.), dlatego też sąd ten powinien nie tylko dokonać samodzielnej oceny wyników postępowania dowodowego przeprowadzonego przez sąd pierwszej instancji, lecz także poczynić ewentualne własne ustalenia faktyczne, zwłaszcza gdy pojawiają się w postępowaniu apelacyjnym nowe okoliczności faktyczne i nowe dowody, których strona nie mogła przedstawić przed sądem pierwszej instancji, ponieważ powstały lub ujawniły się już po wydaniu wyroku przez sąd pierwszej instancji. Następnie sąd apelacyjny powinien w uzasadnieniu swojego orzeczenia zdać szczegółową relację z oceny zgromadzonego materiału i dokonanych ustaleń (w stanie prawnym obowiązującym w czasie rozpoznawanej sprawy stanowił o tym art. 328 § 2 k.p.c.), przy uwzględnieniu charakteru i treści orzeczenia drugoinstancyjnego (art. 391 § 1 k.p.c.) oraz rodzaju zarzutów i wniosków apelacyjnych (art. 378 § 1 k.p.c.). Temu obowiązkowi Sąd odwoławczy nie sprostął. Nie odniósł się bowiem w jakikolwiek

sposób do złożonego w postępowaniu apelacyjnym orzeczenia o zaliczeniu wnioskodawcy do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności. To stanowiło zasadniczą przyczynę uwzględnienia skargi kasacyjnej i uchylenia zaskarżonego wyroku.

W tym kontekście należy zwrócić uwagę na dwie kwestie.

Po pierwsze, w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalone jest stanowisko, że z art. 57 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 12 ust. 1 i art. 13 ustawy emerytalnej w związku z art. 4 ust. 2 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej wynika konieczność wzięcia pod rozwagę – w trakcie prowadzenia postępowania dowodowego i przy dokonywaniu ustaleń faktycznych – orzeczenia o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności ubezpieczonego domagającego się przyznania mu renty z tytułu niezdolności do pracy (por. np. wyroki: z 28 stycznia 2004 r., II UK 222/03, OSNP 2004 nr 19, poz. 340; z 11 lutego 2005 r., I UK 177/04, OSNP 2005 nr 18, poz. 290; z 28 września 2011 r., I UK 96/11, LEX nr 1102261; z 14 czerwca 2012 r., I UK 17/12, LEX nr 1229807; z 9 października 2014 r., II UK 11/14, LEX nr 1545033). W orzeczeniach tych podkreśla się, że co prawda orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności nie przesądza o ustaleniu niezdolności do pracy w rozumieniu ustawy emerytalnej ze względu na odmiennność celów i przesłanek ustalenia stopnia niepełnosprawności i niezdolności do pracy, to jednak nie może być ignorowane. Stwierdzenie umiarkowanego stopnia niepełnosprawności wiąże się bowiem ze stwierdzeniem niezdolności do pracy albo zdolności do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymaganiem pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych. Stwierdzenie zdolności do pracy w rozumieniu ustawy emerytalnej w przypadku osoby zaliczonej do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności musi być zatem poprzedzone dokonaniem analizy orzeczenia o ustaleniu tego stopnia niepełnosprawności i jego przesłanek.

W rozpoznawanej sprawie Sąd drugiej instancji zignorował złożone do akt sprawy w toku postępowania apelacyjnego orzeczenie Powiatowego Zespołu do spraw Orzekania o Niepełnosprawności w [...] z 5 marca 2019 r. (czyli już po wydaniu wyroku Sądu Okręgowego w N.) o zaliczeniu wnioskodawcy do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności. Z orzeczenia tego wynika, że niepełnosprawność istnieje od 2 czerwca 2009 r. Tymczasem, skoro wnioskodawca

zaoferował w toku postępowania apelacyjnego dowód w postaci orzeczenia o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności z 5 marca 2019 r., to Sąd odwoławczy powinien był dokonać oceny stanu zdolności (niezdolności) skarżącego do pracy w rozumieniu przepisów ustawy emerytalnej z uwzględnieniem przesłanek, na podstawie których uzyskał on orzeczenie o niepełnosprawności. Wypada również zauważyć, że w aktach rentowych ubezpieczonego znajdują się co najmniej dwa wcześniejsze orzeczenia o zaliczeniu wnioskodawcy (skarżącego) do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności: (-) z 22 czerwca 2009 r. (w którym stwierdzono, że niepełnosprawność istnieje od 2000 r. a ustalony stopień umiarkowanej niepełnosprawności datuje się od 2 czerwca 2009 r.) oraz (-) z 24 lutego 2014 r. (w którym również stwierdzono, że niepełnosprawność istnieje od 2000 r. a ustalony stopień umiarkowanej niepełnosprawności datuje się od 2 czerwca 2009 r., orzeczenie to wydano do 31 stycznia 2016 r.). Orzeczenia zaliczające wnioskodawcę do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności wydane 22 czerwca 2009 r. oraz 24 lutego 2014 r. stanowią część materiału dowodowego rozpoznawanej sprawy, który powinien być uwzględniony już przez Sąd Okręgowy. Akta rentowe stanowią bowiem część materiału sprawy rozpoznawanej przez sąd ubezpieczeń społecznych i wszystkie znajdujące się w nich dokumenty powinny być brane pod uwagę przez ten sąd nawet bez powołania się na konkretny dokument jako dowód w sprawie.

Po drugie, w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że sąd ma obowiązek wypowiedzieć się pozytywnie lub negatywnie w przedmiocie każdego wniosku dowodowego strony, w szczególności wypowiedzieć się w kwestii ewentualnego dopuszczenia zawnioskowanego dowodu albo uznania go za nieistotny w sprawie (por. wyrok z 23 stycznia 2008 r., II PK 125/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 66). Sąd powinien wydać postanowienie o dopuszczeniu albo odmowie dopuszczenia i przeprowadzenia dowodu przedstawionego przez stronę (art. 236 k.p.c., w obecnym stanie prawnym nazywa się to „pominięciem dowodu” – art. 235² k.p.c.). Trafnie podnosi pełnomocnik skarżącego, że z motywów zaskarżonego wyroku nie wynika sposób rozstrzygnięcia przez Sąd Apelacyjny o przedstawionym przez ubezpieczonego w toku postępowania apelacyjnego dowodzie z dokumentu w postaci orzeczenia o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Ubezpieczony

występował przed Sądem Apelacyjnym bez profesjonalnego pełnomocnika, a zatem samo złożenie przez niego do akt tego dokumentu powinno być potraktowane jako zgłoszenie wniosku o przeprowadzenie dowodu. Sąd odwoławczy w żaden sposób nie odniósł się do tego dowodu. W konsekwencji nie wiadomo, czy wniosek dowodowy przeoczył, czy zawnioskowany dowód pominął jako dotyczący faktów nieistotnych dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 227 w związku z art. 217 § 1 k.p.c.), czy przyjął, że okoliczności sporne zostały już dostatecznie wyjaśnione (art. 217 § 3 k.p.c.), czy też uznał, że zachodzi sytuacja określona w art. 381 k.p.c.

Zasadą postępowania apelacyjnego wyrażoną w art. 382 k.p.c. jest orzekanie przez sąd drugiej instancji na podstawie materiału dowodowego zebranego w postępowaniu pierwszoinstancyjnym i w postępowaniu odwoławczym. Oznacza to, że zasadą postępowania dowodowego w postępowaniu apelacyjnym jest uwzględnianie nowych faktów i dowodów, a wyjątkiem ich pomijanie (art. 381 k.p.c.). Jeżeli w odniesieniu do ustaleń faktycznych wymagających specjalistycznej wiedzy (np. medycznej) sąd powinien zasięgnąć opinii biegłego lub biegłych, to ewentualne zlecenie sporządzenia opinii uzupełniającej może być uznane za powinność sądu, gdy pierwotna opinia nie wyjaśnia w pełni okoliczności stanu zdrowia ubezpieczonego związanych z zaliczeniem go do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności.

Wypada na koniec zauważyć, że z podobnych przyczyn Sąd Najwyższy uchylił wcześniejszy wyrok Sądu Apelacyjnego w [...], dotyczący również starań wnioskodawcy o rentę z tytułu niezdolności do pracy (por. wyrok z 17 stycznia 2012 r., I UK 190/11, LEX nr 1119997).

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz odpowiednio stosowanego art. 108 § 2 k.p.c.